

Чим розрізняються цивілізаційна приналежність, спосіб життя, світосприйняття, ментальність і мораль України і Росії?

У країна є територіально найбільшою суто європейською державою і однією з найчисленніших європейських націй. Вона належить до Західної цивілізації, що народилася з античності та християнства і прожила феодальне Середньовіччя, Ренесанс і Бароко, Реформацію і класицизм, Просвітництво та індустріалізацію, урбанізацію, розбудову і консолідацію націй, розвиток своїх культур і мов, соціальні реформи, революції, деколонізацію, самоусвідомлення, авторитаризм, лібералізацію, тоталітаризм, самовизначення, демократизацію, інформатизацію, глобалізацію. Це мала теж історія України, яка тяжіє до Євросоюзу. А цивілізації Ісламу (від Марокко до Пакистану), Далекого Сходу (Китай, Корея, Монголія), Південної Азії (від Індії до Індокитаю), Тропічної Африки і Центральної Америки справляють тут менший вплив.

Західній цивілізації притаманна неподільність прав і обов'язків. Підданий люд мусить коритись урядові, який зі свого боку повинен пильнувати законних прав вільної спільноти. Звідсіля походять традиції Народних Зборів, станових парламентів Європи, вічових громад у Новгороді та Києві, сеймів і сеймиків польсько-литовської Речі Посполитої з її виборами королів, загальновійськових і старшинських рад козацтва з виборними гетьманами. Натомість Візантія, Азія і Московія мали нагорі всі права еліти, а внизу лише повинності суспільства.

Коли в Переяславі 1654 р. козацька старшина склали присягу на вірність цареві, то вихована в душі обопільності прав і обов'язків чекала, що московські воєводи від імені свого монарха теж урочисто пообіцяють дбати про вольності козацтва. А ті просто не зрозуміли, про що йдеться, адже вважали навіть себе холопами, рабами самодержця, яким цар нічого не мусить обіцяти. Недарма ж більшість козацьких полків, міста і українська Церква не захотіли присягати Москві, знаючи її деспотичну вдачу. В наші часи прибульці з Росії не здатні були второпати, про які громадянські свободи балакає Майдан у Києві.

В основі вдачі росіян пережитки кріпацтва і сільської общини, зрівняльні перерозподіли колективного майна, призначена згори влада, самоприниження, запобігання і покора урядові. Улюблений персонаж фольклору нероба Ванька-дурак. В основі української вдачі лежить ментальність громади вільних козаків, індивідуальна власність і особиста відповідальність, виборна і змінювана влада, обопільність прав і взаємних обов'язків еліти з народом. Для росіян «кулак» – глитай і ворог, а освіта – підозріле і дратівливе прагнення виокремитись. До злуки з Україною XVII ст. іноземці дивувались, що в Москві немає шкіл. Для українців куркуль – це шанований працівник і власник, а освіта – природна потреба знань. Хибно трактується вираз: «Моя хата скраю, я нічого не знаю». Насправді «моя хата скраю, я першим стріляю» на захист родини і громади.

Понад тисячу років Україна має Тризуб, герб Володимира Святославича. Синьо-жовті барви стали загальнонаціональним символом приблизно тоді, коли у Весні Народів 1848–1849 р. замайорів зелено-біло-червоний прапор Італії ще задовго до її злуки або чорно-червоно-жовтий прапор німецької демократії. Українська і Західноукраїнська республіки, держава гетьмана Скоропадського і Карпатська Україна мали синьо-жовті прапори. А недолугі спроби комуністів вигадати щось інше напередодні краху Радянського Союзу виявились марними.

Текст Павла Чубинського «Ще не вмерла України ні слава, ні воля...» на музику Михайла Вербицького і духовна Молитва «Боже великий, єдиний...» Олександра Кониського і Миколи Лисенка набули роль національних гімнів в позаминулому сторіччі так швидко і спонтанно, як «Мазурка Домбровського» в поляків або ж патріотичні пісні сербів, словаків, чехів та інших народів Європи ще задовго до визволення їх з-під іноземної влади і утворення власних держав. «Пісня німців» стала гімном, незалежно від політичного устрою і мала на увазі, що «Німеччина понад усе» в серцях її патріотів, а не в придуренні інших націй.

Україна уявляє собі власні обриси, як каже її гімн «від Сяну до Дону» і Чорного моря, вболіває за відтяти від неї «Закерзоння» (британський міністр закордонних справ лорд Керзон на Паризькій мирній конференції 1919 р. навів східну етнічну межу українських теренів Лемківщини, Бойківщини, Холмщини, Підляшшя), за північ Слобожанщини, Стародуб, Таганрог, Малиновий, Сірий, Жовтий і Зелений Клини діаспори (Кубань, Поволжя, Сибір, «Закитайська Україна» в Примор'ї, де Росія знищила українську культуру і мову), проте не висуває територіальних зазіхань і шанує недоторканість державних кордонів.

Як і більшість світу, Україна є національною і полі-етнічною державою, себто має громадян різного походження, мов і культур. Українці та кримці (або «кримські татари») є її корінними народами, а решта має права меншин і може сподіватись на підтримку з-за кордону. А Російська Федерація – це дивовижний мультинаціональний утвір, де кількадесят компактних народів і етнічних груп мають дуже різні мови, релігії, культури, традиції, побут, ментальність. Поряд з християнами там є мусульмани (татари, башкири, Північний Кавказ), буддисти (калмики, буряти), політеїсти з шаманами і культом духів (Північ, Поволжя, Сибір). Потерпають з утисків тюркські, угро-фінські та інші неслов'янські мови. Спільної цивілізації з певним світоглядом і вартостями Росія не має.

Казань згадує, як Москва знищила це ханство і вирізала його мешканців з жінками і немовлятами. Навіть етнічно гомогенні регіони зазнали терору. Твер, Суздаль і Владимир конкурували з Москвою, яка на втіху Золотій Орді нищила там люд. Новгород був вічовою республікою олігархії на кшталт Флоренції чи Венеції, осередком народності поморів, але московський князь Іван депортував аристократію, а остаточно спустошили опричники. Сибір пам'ятає біло-зелений прапор своєї розстріляної автономії, вважає Москву глитаєм-паразитом, і тільки сусідство з Китаєм гальмує сепаратизм. У Петербургу маніфестації за свободу Інгрії (Іжори, Інгерманландії) несли плакати з гаслом

Ілля Рєпін. Бурлаки на Волзі. 1872–1873

«Годі годувати Москву!». (Між засновників цього руху була згодом вбита Анна Мазєпа-Політківська.)

Нещодавно у п'яти російських регіонах відбулися онлайн-референдуми за відокремлення від Російської Федерації. За даними організаторів, взяли участь 5,6 млн осіб. Голосували за незалежність Кенігсберга (Калінінград і область), Інгрії (Санкт-Петербург і Ленінградська область), Кубані (Краснодарський край), Сибіру і Уралу. Підсумки показали дві важливі тенденції. По-перше, ідеї незалежності регіонів вкоренилися в суспільстві народів, що населяють «Російську імперію». По-друге, російська влада боїться волевиявлення. Успішно проведені референдуми – перша ластівка на шляху самовизначення республік. Інгрія, Кенігсберг, Кубань, Сибір і Урал будуть вільними!

Більшість теренів Росії є в Азії. Росіяни не звать себе і не є європейцями. Вони вважають своїм норвезький Шпіцберген, на заході Калінінград (колишній Кенігсберг у Східній Пруссії), на сході Курили (анексію яких не визнає Японія), на півдні Крим з Севастополем. Між Москвою і Калінінградом або Курилами чи Кримом чужі терени – відповідно Литва, Хоккайдо, Україна. Франція (як і Україна) має столицю на півночі своєї країни (а не Massif central), Лондон на півдні Англії (не Midland), Вашингтон на сході США (не Mid-West). А росіяни бачать «Центральну Росію» не в Сибіру, а навколо Москви, на заході Федерації. Якщо це «центр», а Владивосток – Далекий Схід, то «далекий захід» Росії ми знайдемо циркулем мабуть десь у Канаді. Своїх кордонів Росія не знає.

Росія не має своїх геральдичних символів. Її герб запозичено з Візантії та Золотої Орди Чингізидів (улусу Джучі). Російська імперія мала двоголового чорного орла на золотому щиті, а Візантія золотого орла на червоному. Білосиньо-червоний, колись торговий прапор Росії виник під впливом Нідерландів. Чорно-жовто-білий прапор династії Романових не має вжитку. Мелодію гімну Федерації взято з гімну Радянського Союзу. (Ніхто інший в XXI ст. не

Ілля Рєпін. Запорозьці пишуть листа турецькому султану. 1880-1881

називає власну державу «священною», а потім безглуздо хизується «могутньою силою, безсмертною славою» та жодного натяку на справедливість і свободу, жодного чину: ліси і поля «розкинулись», а Росія одна-однісінька, ізольована і самотня).

Росія ніколи не мала власне національної державності, але з конгломерату племен і князівств одразу стрибнула до строкатого комплексу без зрозумілої метрополії на відміну від Британської, Іспанської, Французької, Португальської та інших імперій. Вона не здатна існувати самостійно без поневолених народів, чії мови і культури піддає дискримінації й асиміляції. З дезінтеграцією СРСР остаточно сконала лиховісна концепція штучної «єдиної історичної спільноти - радянського народу». Відтак неминуча деколонізація Російської Федерації та суверенізація її націй стане остаточно кінцем цілого штучного державного утвору і початком самостійного політичного буття її спадкоємців і наступників.

Європа не може бути монокультурною. Франція відчуває взаємовпливи з Африкою, Велика Британія з Азією, Іспанія з Латинською Америкою тощо. Та певні суспільно-політичні засади розрізняють і позначають цивілізації. Україна у власних специфічних формі відбула всі етапи розвитку і явища самотності європейських націй, зазнала тривких згубних впливів з Євразії, а нині звитяжно виборює право на життя, традиційне місце і питому вагу в Середземномор'ї та активну роль однієї з чільних держав Східно-Центральної Європи. Київ ясно відчуває себе і є неподільною частиною цієї родини. А Москва, потерпаючи на великодержавний снобізм, має за собою Сибір і Арктику. Російська Федерація – проміжний простір (Zwischen-Raum) без жодних виразних ознак приналежності до будь-якої цивілізаційної сфери сучасного глобалізованого світу.

Бібліографія

- Афанасьев Ю. Опасная Россия. Традиции самовластья сегодня. Москва: Рос. государственный гуманитарный университет, 2001. 426 с.
- Горбулін В. П. Зовнішнє управління Росією: міжнародний досвід та місія України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3343565-zovnisne-upravlinna-rosieiu-mi-znarodnij-dosvid-ta-misia-ukraini.html>
- Денисенко Г. Г. Культурна спадщина у формуванні історичної пам'яті / Відп. ред. С. Кот. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2018. 319 с.
- Залізняк Л. Л. Україна в системі світових цивілізацій. *Пам'ять століть*. 1997. № 1. С. 4–10.
- Капелер А. Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад / Перекл. з нім. Х. Назаркевич, наук. ред. М. Крикун. Львів: Вид-во Українського Католицького Ун-ту, 2005. XII+360 с., 11 карт.
- Лешкович Н., Липитчук О. Цивілізаційний образ Росії в сучасній історіографії. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2012–2013. Вип. 13–14. С. 564–578
- Павленко Ю. Восточнохристианская цивилизационная система и ее место во всемирно-историческом процессе. *Социология: теория, методы, маркетинг*. 2001. № 4. С. 46–68.
- Парахонський Б. О. Місце та роль України в сучасному геополітичному просторі. *Стратегічна панорама*. 1998. № 1–2.
- Горбулін В. П. Україна в глобальних вимірах сучасного світу (виступ на міжнародному форумі «Світанок Європи: історична закономірність цивілізаційного вибору»). *Вісник Національної академії наук України*. 2017. № 8. С. 59–64.
- Хантингтон С. Новий світовий порядок у ХХІ столітті: тенденції та європейський вимір: зб. матеріалів круглого столу в Національному інституті стратегічних досліджень. 18 жовтня 1999 р. URL: http://www.uis.kiev.ua/strategy/hunt_world.html
- Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії: національна доповідь / С. І. Пирожков та ін.; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ: НАН України, 2016.
- Чупрій Л. В, Богдановський І. В., Льовкіна О. Г. Цивілізаційна роль України у сучасному глобалізованому світі. Регіональні студії. Ужгород, Видавничий дім «Гельветика». 2021. Вип. 24. С. 170–175.

Михайло КІРСЕНКО